

GODIŠNJAK DRUŠTVA ISTORIČARA BOSNE I HERCEGOVINE,
godina XV (1964), Sarajevo 1966. godine, strana 343

Već punih petnaest godina **Godišnjak Društva istoričara** objavljuje radove istoričara Bosne i Hercegovine, a i ostalih jugoslovenskih istoričara. Po objavljenim priložima, raznovrsnosti tematike i broju autora koji u njemu saraduju **Godišnjak** je odavno obezbijedio mjesto ozbiljne naučne publikacije i s pravom se uvrstio u najuži krug vrijednih publikacija ove vrste u našoj zemlji. Zbog toga je obustavljanje izlaženja ove publikacije posljednjih godina izazivalo kod nas opravdanu zabrinutost. Pojava ovog broja govori da je riječ o trenutnim teškoćama redakcije iz kojih je nađen izlaz.

Sadržaj posljednjeg broja **Godišnjaka** koji prikazujemo donosi tekstove u ovim stalnim rubrikama: I **Rasprave** i članci II **Prilozi** III **Diskusije** IV **Ocjene** i prikazi V **Bibliografija** i VI **Iz Društva istoričara BiH**.

U rubrici članci i rasprave objavljeni su prilozi Aleksandera Gieyztora (*Les Territoires de la Pologne aux IXe et Xe siècles*), Desanke Kovačević (*Dubrovnici zanatlije u srednjovjekovnoj Srebrenici*), Marka Šunjića (*Pomjeranje mletačkih granica u Dalmaciji i odnosi sa susjedima tokom XV stoljeća*), Branislava Đurđeva (*Značaj podataka o vlasima u popisu Krajišta Isa-bega Ishakovića iz 1455. g.*), Vojislava Bogičevića (*Afera »Barut miriše« 1908. g.*), Cvetka Đ. Popovića (*Vladimir Gaćinović i sarajevski atentat*), Luke Đakovića (*Osnivanje »Hrvatske katoličke udruge u Bosni i Hercegovini«*) i Nusreta Šehića (*Djelatnost Udruženja četnika sarajevskog četničkog pododbora od 1933—1937. godine s posebnim osvrtom na nacionalnu i socijalnu strukturu njegovih članova*).

Članak poljskog istoričara Gieyztora u stvari je saopštenje koje je ovaj poznati istoričar podnio 27. novembra 1965. godine profesorima i studentima Filozofskog fakulteta u Sarajevu. To je sažet prikaz dugogodišnjih istraživanja ovog istoričara o teritorijalnom prostiranju Poljske u IX i X vijeku. Saopštenje je objavljeno na francuskom jeziku sa širim rezimeom na našem jeziku. Gieyztor je ukazao na najvažnije društveno-ekonomske promjene na teritoriji Poljske između 7. i 10. vijeka koje su prethodile stvaranju Poljske države. Autor zastupa mišljenje da je Poljska država, čiji je centar bio grad Gnjezno, obrazovana u drugoj polovini 9. vijeka i da je za vrijeme Mješka I (druga polovina 10. vijeka) obuhvatala uglavnom prostrane teritorije centralne Poljske. U osvrtu na različite vidove kulturnog života starih Poljaka Gieyztor zaključuje da je slavenska civilizacija bila na nivou civilizacije koju su u to vrijeme dostigle baltičke i skandinavske zemlje.

Nizu priloga iz domena privredne istorije srednjovjekovne Bosne Desanka Kovačević dodala je novi: **O djelatnosti dubrovačkih zanatlija u rudarskoj metropoli srednjovjekovne Bosne — Srebrenici**. Kao i u svojim ranijim radovima, Desanka Kovačević daje nove podatke do kojih je došla na osnovu temeljite analize do sada neiskorištene građe koja se odnosi na predmet izučavanja (Odluke dubrovačke vlade o imenovanju sudskih kolegija za spоровe Dubrovčana koji žive u unutrašnjosti Balkana). Autor je sredio građu i izložio je prema pojedinim granama zanatstva. Čitaocu je omogućeno da, pored imena svakog pojedinog zanatlije, dobije uvid o dužini njegovog boravka, vrsti zanata i ostalim pitanjima koja se odnose na rad dubrovačkih zanatlija u Srebrenici. Iscrpnost prezentiranih podataka omogućila je autoru da svoje zaključke temelji na sigurnoj osnovi.

Članak Marka Šunjića tretira probleme vezane za srednjovjekovnu istoriju Dalmacije, preciznije, za njeno 15. stoljeće. Na osnovu iscrpne građe, a naročito izvora iz mletačkog arhiva, autor nas detaljno upoznaje sa stalnim težnjama Mlečana u 15. vijeku da prošire svoje granice u Dalmaciji i s tim u vezi o njihovim odnosima sa Ugarskom i Turskom.

Rad Branislava Đurđeva **Značaj podataka o vlasima...**, u stvari, predstavlja nastavak njegovih istraživanja čije rezultate je on dijelom saopštio u raspravi **Teritorijalizacija katunske organizacije do kraja XV veka** na simpozijumu o srednjovjekovnom katunu 1963. godine u Sarajevu. Na osnovu detaljne analize podataka koje sadrži defter iz 1455. g., a u kome su popisana dobra Isa-bega Ishakovića u sjeverozapadnoj Makedoniji, Raškoj i u oblasti Hodidjeda, Đurđev je došao do zaključka da Vlasi u starosrpskom području nisu morali plaćati filuriju, dok su je u Bosni plaćali.

Objavljeni prilozi u kojima se tretira novija istorija Bosne i Hercegovine po zanimljivosti problematike unose izvjesnu svježinu u ovaj broj Godišnjaka. V. Bogićević analizira u svom članku političke mahinacije Austro-Ugarske u vrijeme kada ona priprema teren za aneksiju Bosne i Hercegovine. U tom predaneksijskom periodu i nastala je afera »Miriše barut«. Autor je poslije opširne analize posljedica izazvanih ovom aferom izveo zaključak, doduše nedovoljno dokumentovan, da je afera »Miriše barut« djelo austro-ugarske obavještajne službe na čelu sa Kostom Hermanom.

Sarajevski atentat i uloga Vladimira Gaćinovića u njemu — predmet je rasprave jednog od aktera toga događaja — Cvetka Đ. Popovića. Popović se u svom članku razračunava sa onim mišljenjima koja su našla mjesta i u novijoj historiografiji da je Gaćinović imao ne samo neposredne veze sa sarajevskim atentatorima već jednu od presudnih uloga. Prikazavši ukratko odnos Vladimira Gaćinovića i jugoslovenskog nacionalističkog pokreta pred prvi svjetski rat, Popović zaključuje da Vladimir Gaćinović nije u redovima napredne bosanske omladine imao onu ulogu koja mu se često neodgovorno pripisuje. Veći dio Popovićeve rasprave ipak se odnosi na pobijanje mišljenja prema kojima je Gaćinović bio inicijator sarajevskog atentata. On tvrdi da su takva mišljenja zasnovana na nepouzdanim podacima. S tim u vezi Popović citira jedno Gaćinovićevo pismo Rosi Merćep od 20. oktobra 1914. godine iz čega se može zaključiti da je Gaćinović ne samo iznenađen atentatom već gotovo užasnut. Vrijedno je napomenuti da se mišljenje C. Popovića uglavnom slaže sa onim šta je o istom pitanju napisao V. Dedijer u nedavno objavljenom djelu Sarajevo 1914. godine. Nema sumnje da ovaj i drugi radovi C. Popovića na temu sarajevski atentat predstavlja doprinos jugoslovenskoj isto-

riografiji u objektivnijem prikazivanju značajnih događaja u našoj novijoj historiji.

Članak L. Đakovića dio je obimnijeg rada o problemu političkog organizovanja katolika u Bosni i Hercegovini. Rad je zasnovan na do sada neiskorištenoj građi (Posebno Arhivi Vrhbosanskog kaptola u Sarajevu). S obzirom na to da se o pomenutom pitanju naša istoriografija nije neposredno i šire bavila Đakovićeви naporu su donekle pionirski. Đaković daje kratak pregled djelatnosti katoličkog klera poslije uspostavljanja redovne rimo-katoličke hijerarhije u BiH 1881. g. i prikazuje proces političke organizovanosti Hrvata u prvoj deceniji 20. vijeka. On ukazuje naročito na težnju katoličkog klera, na čelu sa Josipom Stadlerom, da Hrvatsku narodnu zajednicu, poslije njenog formiranja, podredi interesima katoličke crkve i bečkog dvora, što ima konačno odraza na stvaranje razdora u nacionalnom pokretu Hrvata u Bosni i Hercegovini.

Sva dosadašnja istraživanja četničkog pokreta u drugom svjetskom ratu počinjala su od 1941. godine. Drugim riječima, to znači da su do sada izostali pokušaji da se ispita istorija predratnog četništva koje je živjelo u njihovim udruženjima i nosilo se sebi određene osobenosti koje se nastavljaju u posebnim uslovima rata. Stoga rad Šehića Nusreta o djelatnosti sarajevskog četničkog pododbora od 1933. do 1937. godine, iako samo fragment jednog cjelovitijeg rada o predratnom četništvu, predstavlja pokušaj da se ispita taj zanimljivi fenomen koji je izrastao iz naše osobene nacionalne prošlosti. Zahvaljujući činjenici da je sačuvana građa sarajevskog četničkog pododbora, i to za vrijeme od 1933. do 1937. godine, autor je uz osvrt o osnovnim vidovima djelatnosti ovog udruženja u Sarajevu i okolini izveo analizu nacionalne i socijalne strukture članova Udruženja četnika. Iako to autor izravno ne ističe, ipak se stiče utisak da četnici, s obzirom na svoju ulogu čuvara režima, nisu uživali ugled u narodu. Idejne pozicije predratnog četništva u bitnim pitanjima indentične su sa onim što je četnički pokret predstavljao u ratu.

Ovaj broj **Godišnjaka** donosi i manje priloge na koje se nećemo opširnije osvrutati (B. Đurđev: **Prilozi proučavanju turskih izvora za istoriju Crne Gore kr. XV i u XVI veku**; Marko Šunjić: **Kada je mletačka posada ušla u hercegovu tvrđavu Visući**; Nikola Milutinović: **Napredne političke koncepcije Mihaila Polita Desančića**; Vlado Strugar: **Jedan pogled na Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije**; Nikola Babić: **Die neue Zeit kao izvor za istoriju socijalističke misli i prakse krajem XIX i početkom XX vijeka**).

Od navedenih tekstova prilozi Nikole Milutinovića, Vlade Strugara i Nikole Babića zanimljivi su i instruktivni po načinu kako su pojedina pitanja tretirana.

U rubrici ocjene i prikazi veći broj autora osvrće se na neka značajnija izdanja iako bi se mogla staviti primjedba da je potrebno da se u **Godišnjaku** osigura više prostora ovim pitanjima.

U rubrici »Bibliografija« Kosta Grubačić objavljuje **Nacrta za bibliografiju filozofije istorije**, a Hamdija Kapidžić **Bibliografiju objavljenih radova u Godišnjaku Društva istoričara Bosne i Hercegovine od I do XIV, 1949—1965.** (po autorima).

Izveštaj sa redovne skupštine Društva istoričara BiH koja je održana 2, 3. i 4. oktobra 1964. godine u Tuzli daje uvid čitaocu u dosta plodnu aktivnost naših istoričara.

Petnaesta knjiga **Godišnjaka** svojevrsno je svjedočanstvo rada naših istoričara na unapređenju historijske nauke. Vrijedno je na kraju istaći da je Godišnjak još ranije otvorio svoje stranice mlađim naučnim radnicima i time dao podsticaja i mogućnosti za njihovu naučnu afirmaciju. On je time proširio krug svojih saradnika, što samo može pozitivno uticati na dalje unapređenje naučnog rada.

Ibro KARABEGOVIĆ